

„MÚLT ÉS JELEN...”

IN MEMORIAM GALINA VISNYEVSZKAJA

„Nem a színpadi operajátékba szerettem bele, hanem az éneklésbe, az opera világába, melyet magamnak teremtettem és a sajátomnak éreztem. Azt az eleven világot szerettem, mely csak a fantáziámban élt, és – mivel nem materiális – nem lehetett hamis, de mások számára nem is volt megközelíthető...”

/ Galina Visnyevszkaja: Életem /

Ha az ember kezébe vesz egy könyvet, sok esetben túlzott elvárásokat fűz a szerzőhöz s alkotásához, máskor pedig bármiféle előkészület nélkül, kötetlenül engedi magát végigsétáltatni az ismeretlenben, melynek során aztán megtörténnek a csodák. A biográfiákat általában szívesen olvassuk, főként, ha az egy mindenki által ismert személyről szól, ne adj isten egy művésztől, kinek hivatásából adódóan ízes botrányok és pletykák kitergetésére is bizton számíthat a nagyérdemű olvasóközönség...

Nem mindennapos olvasmánynak bizonyul ekként *Galina Visnyevszkaja: Életem* – címet viselő önéletrajzi ihletésű írása, melyet mindmáig 34 nyelvre fordítottak le. - Magyarországon 1982-ben jelent meg. A regény sorait követve egy olyan embert, énekesegyéniséget ismerhetünk meg, aki kegyetlen őszinteséggel vall a hruscsovi és brezsnyevi volt Szovjetunió művészeti életéről; mindezt kezdve annak a kislánynak a portréjától, aki túléli szülővárosa, Leningrád 900 napos ostromát, éhezést és megannyi megaláztatást, hogy aztán a világ valamennyi számottevő operaszínpadán váljon ízig-vérig művésszé s úgy dalolhasson, hogy az ember beleborzongjon énekének minden egyes hangjába, lélegzetvételébe...az őszinteségébe.

Galina Pavlovna Visnyevszkaja alig 19 évesen a híres orosz énektanárnőnél, *Vera Nikolajevna Garinánál* kezdett énekelni tanulni. 1944-ben a Leningrád megyei operettszínházban kezdődött énekesi karrierje. Kivételes képességeinek és szorgalmának köszönhetően 1953-ban már előénekelte a Moszkvai Nagyszínház színpadán, ahol egy Rachmaninov-dalt és Verdi: *Aidájának* „O patria mia...”-kezdetű áriáját vitte bemutatkozóul; az első számú szovjet dalszínház a következő évadra már le is szerződtette, s a kezdeti kisebb szerepektől egészen a nagyobb volumenű, drámai szerepek tökéletes megformálásával avanzsálódott a „*Bolsoj Színház paklijának ütőkártyájává*”.

Bekerülésének évében Csajkovszkij: *Anyeginjében* debütált, mely szereppel méltán vált azóta is sokat emlegetett, emblematikus Tatjánává, *Borisz Hajkin* karmester műzsájává.- Megjegyzendő, hogy Tatjana szerepével búcsúzott az operaszínpadtól is a Párizsi Operában 1982-ben, Benjamin Luxon partnereként.

Korai, remekbe szabott *Leonórája* lett Beethoven *Fideliójának*, melyről 1957-ben orosz nyelvű teljes lemezfelvételt készített a Mezdunarodnaya-Kniga lemezgyár, hasonlóképpen Beethoven: *Kilencedik szimfóniájában* nyújtott alakításáról. Beethovent aztán legközelebb 1962-ben énekelte, ahol egy edinburgh-i *Missa Solemnis*-ben működött közre.

Koncertszerűen énekelte *Mahler: Második és Negyedik szimfóniájában* olyan művészek és barátok közreműködésével, mint például a legendás hegedűművész-karmester David Ojsztrah-kal. *Sosztakovics: Tizennegyedik, Op.135.-ös szimfóniájában* való szólóját szintén hangfelvétel őrzi.

Sorra vitte sikerre az orosz operarepertoár minden fontos szopránszerepét; ekként *Kupava* a Hópelyhecskében (Rimszkij-Korszakov), a *Pikk dáma Lizája* (Csajkovszkij), *Natasa Rosztova* a Háború és békében, *Szoffa* a Szemjon Kotkóban, *Polina* a Játékosban (Prokofjev), feledhetetlen *Marfa* a Cári menyasszonyban (Rimszkij-Korszakov), a Dargomizsszkij megzenésítette Kövendég *Donna Annája*, címszereplője Csajkovszkij: *Jolanta*-című operájának. Jelentős részt vállalt a kortárs szovjet zeneszerzők műveinek sikerre vitelében, úgy mint Sebalin *Makrancos hölgyében* (*Catherina*) az Emberi sors-ban (*Zinka*), vagy az *Október* (*Marina*)-című zenei alkotásokban. Jól kiegyenlített, hajlékony és biztos énekhangjának köszönhetően hamar rátaláltak az olasz, a német, valamint a francia repertoár legszebb szopránszerepei. Kivételesen egyedi *Cso-cso-szán*, *Tosca*, valamint *Liu* lett a Puccini-operákban. Utóbbi szerepe egészen a milánói Scala színpadáig repítette, ahol

Aida szerepében

1964-ben *Gianandrea Gavazzeni* dirigálása alatt többek között *Birgit Nilsson* és *Franco Corelli* voltak a partnerei.

Bájos *Cherubinoként* emlegették a Figaró házasságáról írott korabeli kritikák, csak úgy, mint *Faust-Margitját*, a *Falstaff Alice Fordját* vagy frenetikus *Valery Violetáját* a *Traviata*-ban. Verdi operáiban legendás alakításokat tudhatott magáénak, mint *Desdemona* és *Aida* – utóbbiból szintén stúdiófelvétel készült a *Melodiya* gondozásában, ahol *Irina Arkhipovával* és a grúz származású tenorral, *Zurab Andzsparidze*-vel szólaltatták meg a Verdi-remekművet, *Dimitriadi* zenei vezetésével. A „verdiknél” mindenképpen említést érdemel a két *Rekviem*-felvételben való közreműködése, egyiket *Melik-Pasájev*, másikat *Markevics* vezényelte.

Első portrélemezen a legkülönfélébb romantikus, illetve belcanto szerzőktől választott bemutatkozót, ekképp *Beethoven-, Bellini-, Boito-, Debussy-, Foret-, Puccini-, Verdi-és Villa-Lobos-áriákkal* és dalokkal gyönyörködteti hallgatóságát.

Hatalmas sikert aratott később *Lady Macbethként*, mint Verdi-hősnő az 1976-os Edinburghi Fesztiválon. A neves szoprán még pályája kezdetén, 1955-ben összekötötte életét a híres gordonkaművésszel és karmesterrel, *Msztyiszlav Rosztropoviccsal*, kinek 2007-ben bekövetkezett haláláig boldog házasságban éltek. -Két lányuk született, Olga és Elena.

1966-ban operafilm készült *Sosztakovics: Katyerina Izmajlova, a mscenszki járás Lady Macbeth-je* című operájából, melynek címszerepét alakította elsőprő drámaisággal.- Az említett mozi sokáig be volt tiltva az egykori Szovjetunióban.

A zenészházaspárnak az emberi jogok éharcosaiként *Alekszandr Szolzsenyicin* ellenzéki író támogatása miatt 1974-ben el kellett hagynia a Szovjetuniót, '78-ban pedig megfosztották őket állampolgárságuktól. A Gorbacsov-korszakban végül visszakapták azt, s majd csak a kilencvenes években telepedtek vissza Oroszországba.

Párizsi éveik alatt „Szlávával”- ahogy Visnyevszkaja becézte férjét- lemezre vették a *Jolantát*, a *Borisz Godunovot*, a *Kisvárosi Lady Macbeth-et*, a *Toscát* olyan nemzetközi operaszttárokkal, mint *Nicolai Gedda, Matteo Manuguerra* vagy *Franco Bonisolti*.

Az 1987-ben rögzített Háború és békében a Főszerepet *Miller Lajos* énekelte *Gedda, Gjuzelev* és *Petkov* mellett, Visnyevszkaja partnereként. Galina Visnyevszkajával és Msztyiszlav Rosztropoviccsal való találkozásáról és több éven át tartó közös munkakapcsolatukról kérdeztem egykori kollégájukat, *Miller Lajos* baritont.

Bartók Gergely: *Mi volt az első apropó, melynek kapcsán megismerkedett az orosz művészházaspárral?*

Miller Lajos: Nagyon szép emlékeim fűződnek az ő nevükhöz. – Első találkozásom velük a *Békés András* főrendező lakásán történt, amikor a Moszkvai Nagyszínház vendégszerepelt

"A Pikk dáma"- Jurij Mazurok partnereként

Budapesten. Galina Visnyevszkaja Lizát énekelte *Csajkovszkij: Pikk dámájában* az Erkel Színházban. Emlékszem rá, hogy mi 1971 augusztusában Szentendrén *Paisiello: Botcsinálta bölcsek* című darabját játszottuk *Oberfrank Géza* dirigálása alatt, melyben *Giuliano* szerepét énekeltem. Ezen előadások egyikére hívta meg a főrendező a Rosztropovics-házaspárt, mintegy tisztelegve személyük és művészetük előtt, s ízelítőt nyújtva az akkori magyar klasszikus zenei produkciók egyikéből.

B.G.: *Tehát akkor ezzel az élménnyel gazdagodva és a kölcsönös vendégjátékok okán felbuzdulva megalapozódott egy jó viszony és ismeretség a volt Szovjetunió és a hazai énekművészek között. Mégis, Önnek többszörösen is alkalma nyílt a velük való találkozásra, sőt a közös művészi produkciók megalkotására, egy személyesebb kapcsolat kialakítására...*

M.L.: Gyorsan teltek az évek és nekem elkezdődött a hazai mellett egy felfelé ívelő, csodálatos nemzetközi karrierem... Éppen Párizsban énekeltem, amikor egyszer a menedzserem felhívott, s azt kérdezte, hogy hajlandó lennék a Rosztropovics-házaspárnak próbát énekelni? - Éppen akkor kerestek énekest *Prokofjev: Háború és béke* című operájához. Természetesen nem láttam ennek semmiféle akadályát, hiszen számtalan versenyen és gálán énekeltem már az orosz operarepertoár megannyi baritonszerepét. Erre a próbaéneklésre a *Párizsi Rádióban* került sor, s még aznap este felhívott a megbízott korrepetítor, aki az akkori énekkoncertek próbáiban segédkezett, hogy jelezte neki a házaspár: szeretnének velem személyesen elbeszélgetni, valamint vendégül látni otthonukban.- Egy vasárnapi délelőttön fogadtak lakásukon; Visnyevszkaja nyitott ajtót, majd férje is megjelent mögötte... Szívélyesen üdvözöltek, nem okozott különösebb problémát a társalgás sem,

Rosztropovics, Visnyevszkaja, Miller Lajos

mert nagyon nyitott és kellemes emberek voltak. Gyönyörű miliőben éltek, izlésesen berendezett házukban csodálatos ikonok sorozatai díszítették a falakat...

...Érdeklődtek körülményeim, a pályán eddigiekben eltöltött éveim, tapasztalataim és jövőre vetített elképzeléseim iránt, s nem sokkal később pedig már azon kaptam magam, hogy a már említett Prokofjev darabról beszélgetünk,

mert mint az időközben kiderült, ők úgy gondolták, hogy velem énekeltenék el *Andrej Bolkonszkij* szerepét. Rosztropovics leült a zongorához, bevezette *Andrej* szólamának kezdő frázisait, s bemutatta majdani szerepemnek legjellemzőbb zenei motívumait egészen a „haldokló” jelenetig. Bevallom, előtte nem voltak ismereteim erről a szerepről, később egyik nagy kedvencemmé vált, talán azért is, mert ők vezettek be a „*prokofjevi*” zene megéneklésének rejtjelmeibe...

B.G.: *Ön szerint miben voltak különlegesek a művészpár rendezései?*

M.L.: Talán azért voltak ezek nagyszerűek, mert a lemezfelvételek előtt minden alkalommal koncertet adtak belőlük. Például amikor 1976-ban *Washingtonban* felvették a *Háború és Békét*, akkor abból ott a *Kennedy Centerben* koncertelőadás előzte azt meg, csak úgy, mint *Párizsban* a *Borisz Godunovot*. Ez egy nagyon jól működő módszernek bizonyult, mert a közönség egy élőben látott-hallott élményt hallgathatott vissza a későbbi stúdiófelvételeken. Sajnos itthon nem nagyon találkoztam ezzel rendezői fogással; sokszor hamarabb énekeltem valamit lemezre, minthogy színpadon előadhattam volna. Másrésztől azt hiszem, azért lettek sikeresek a rendezéseik, mert az orosz repertoárnak addig, külföldön nem igazán ismert darabjait tűzték műsorra...

A cári menyasszony műsorfüzete...

B.G.: *Aztán Visnyevszkaja rendezésében Rómában bemutatták a Cári menyasszonyt, melyben szintén meghívták a bariton szerepre...*

M.L.: Igen, a *Római Operaház* nyitóelőadása volt ez a Rimskij-Korsakov opera 1987-ben. Főként orosz és bolgár kollégákkal énekeltem együtt. Galina rendezése és az általa megálmodott *Cári menyasszony* hatalmas sikert aratott. Rosztropovics dirigálta és egy olyan különleges csillagzat alatt születtek meg ezek az előadások, melyhez foghatót az előzőkben nem tapasztaltam. Az olasz zenekar örületes koncentrációval figyelte a dirigens minden mozdulatát, rezdülését, melyben természetesen az is benne lehetett, hogy az orosz repertoár a *Római Operában* nem minden szezonban fordult elő. A zenészeknek is új volt az a zenei stílus, melyet a *Cári menyasszony* megkövetelt, nekem pedig jó szerepem volt benne *Grjaznoj* figurája. Minden szempontból, minden segítséget megkaptam tőlük ahhoz, hogy a maximumot tudjam nyújtani, a helyes orosz kiejtéshez még egy segédet is szerződtettek mellém... Egyszóval mindenre kiterjedt a figyelmünk!

B.G.: *Úgy hiszem, nem túlzás, ha azt mondom, hogy szerencsés ember Ön, hiszen kevés énekeseknek adatott meg az, hogy olyan mentorai legyenek pályája során, mint Galina Visnyevszkaja és Msztyiszlav Rosztropovics...*

M.L.: Az orosz repertoárom nagyban nekik volt köszönhető!...Továbbá a lehetőségek, melyeket tőlük kaptam, hogy bizonyíthassak az énekesi pályán, azt nem tudnám elégszer és elégségesen megköszönni. Hála nekik, túl a *Háború és Békén*, s a *Cári menyasszonyon*, énekelhettem még *Milánóban* a *Pikk dámában* és megszámlálhatatlan *Anyeginben*.

Szép és emlékezetes korszaka volt életünknek az a jó pár év, melyben együtt alkothattunk, működhattunk közre. Az ő személyiségüket a szeretet hatotta át és egy olyasfajta nyitottság, melegség, melyet senkitől sem vontak meg, így volt ez irányomba is a kezdetektől anélkül, hogy előtte ismertük volna egymást. Életre szóló élményekkel gazdagodtam általuk, emléküket pedig örökre a szívemben őrzöm...

A stúdiófelvételek készítése közben pedig kitűnő és hiteles tolmácsolói lettek az orosz, klasszikus- és népzene, valamint a francia és lengyel kortárs szerzők műveinek, melyek nagy részét az *EMI*, a *Philips* továbbá az *Erato* és a *Deutsche Grammophon* mind-mind lemezre is vettek. Unikumnak

számító hangversenyesteket, koncerteket szerveztek a világ minden tájára, ahol elismeréssel fogadták a híres művészpárost. Műsoraikkal több ízben szerepeltek a *Carnegie Hall* színpadán is.

Rövid felsorolásban szeretném bemutatni, hogy milyen darabok tartoztak az állandó repertoárjukba:

- *Muszorgszkij: A Halál dalai és táncai* Sosztakovics hangszerelésében
- *-Hat dal szoprán szólóra és zongorára*
- *Sosztakovics: Hét dal Alekszandr Blok verseire Szatírák*
- *Csajkovszkij: Három dal Op.6, No.1.-2.-6.*
- *Csajkovszkij-, Rimszkij-Korszakov-, Dargomizsszkij,*
- *Borogyin és Glinka- dalok és operaáriák*
- *Prokofjev: Hat dal Anna Ahmatova verseire*
- *Orosz népdalok Op.104.*

Visnyevszkaja és Rosztropovics száműzetése bizonyos értelemben művészi – és szólásszabadsággal ajándékozta meg őket. Számos művészbaráttal ápoltak meghitt, bensőséges viszonyt a nemzetközi zenei életben. A *Benjamin Britten – Peter Pears* párossal életre szóló barátságot kötöttek, mely ösztönzően hatott közös művészi produktumaik megalkotásában; Britten 1963-ban bemutatott *Háborús Requiemjének* szoprán szólóját kimondottam Visnyevszkaja számára komponálta. Ezt követően a *Poet's Echo, Op.76-os dalciklusát* is ő és férje vitték sikerre. Hasonlóképpen segédkezett kortárs zeneszerzők műveinek tolmácsolásában a későbbiekben is, úgy mint *Penderecki: Te Deumjában* és *Requiemjében* vagy *Landowski: Börtönök*, valamint *A gyermek szólít* – címet viselő zenei alkotások közvetítésében. Többek között *Poulenc: Az emberi hang* – című monodramájának moszkvai premierjét is ő énekelte...

Pears, Visnyevszkaja, Britten, Rosztropovics és Marion Harewood. 1963

A „gyémánt hangú” szoprán szinte megszámlálhatatlan művészi kitüntetésben részesült élete során, többek között a *New York-i Saint Laurent Egyetem* a Zenetudomány doktorává avatta. Több ízben tartott mesterkurzusokat Párizstól Moszkváig szerte a világon.

2002-ben megalapította a *Galina Vishnevskaya Opera Centre-t*, mely a tehetséges fiatal zenészeknek hivatott segítséget és lehetőséget nyújtani a zenei oktatás terén.

A 90-es évek elején a művészpáros létrehozta a *Rostropovich-Vishnevskaya Foundation-t*, mely a fiatalok gyermekek egészségéért és védelmükért létrejött mind a mai napig aktív karitatív szervezet.- Munkásságuk méltán lehet példaértékű mindenki számára, az egyetemes zenetörténetben betöltött szerepük pedig egyszeri, megismételhetetlen és pótolhatatlan kincs.

Msztyiszlav Rosztopovics 2007. április 27-én, 81 éves korában hunyt el Párizsban.

Galina Visnyevszkaja 2012. december 12-én (Moszkva), 86 évesen távozott örökre az élők sorából...

Budapest, 2013.

Bartók Gergely

A szerzőről

Bartók Gergely (Nyíregyháza, 1984. június 11.) színháztudós és művészeti rendezvényszervező. Művészi tevékenységeit elsősorban a Belcanto Opera-Barátok Magyarországi Társaságában végzi, melynek egyik vezető tagja; a társaság egyik fontos célkitűzése a neves, magyarországi operaénekesek művészi hagyatékának gondozása.

Bartók Gergely első önálló kiadványa a Házy Erzsébet művészete szerepei tükrében (2012)-című memoáralbum. Több rádió-és televíziós felvétel szereplője volt, mint Házy Erzsébet művészetével foglalkozó kutató. Továbbá olyan nemzetközi művészek életművében végez aktív kutatómunkát, mint Virginia Zeani, Galina Vishnevskaya vagy éppen Maria Callas.

Koncert és rendezvényszervezői tevékenysége:

Házy Erzsébet emlékkoncertek – 2012

Barlay Zsuzsa születésnap gálaestje – 2013

Melis György-emlékkoncert – 2013

Komlóssy Erzsébet születésnap gálaestje – 2013